
Kultur for faglig og sosial læring

Brusetkollen skole og ressurscenter
Thomas Koefoed

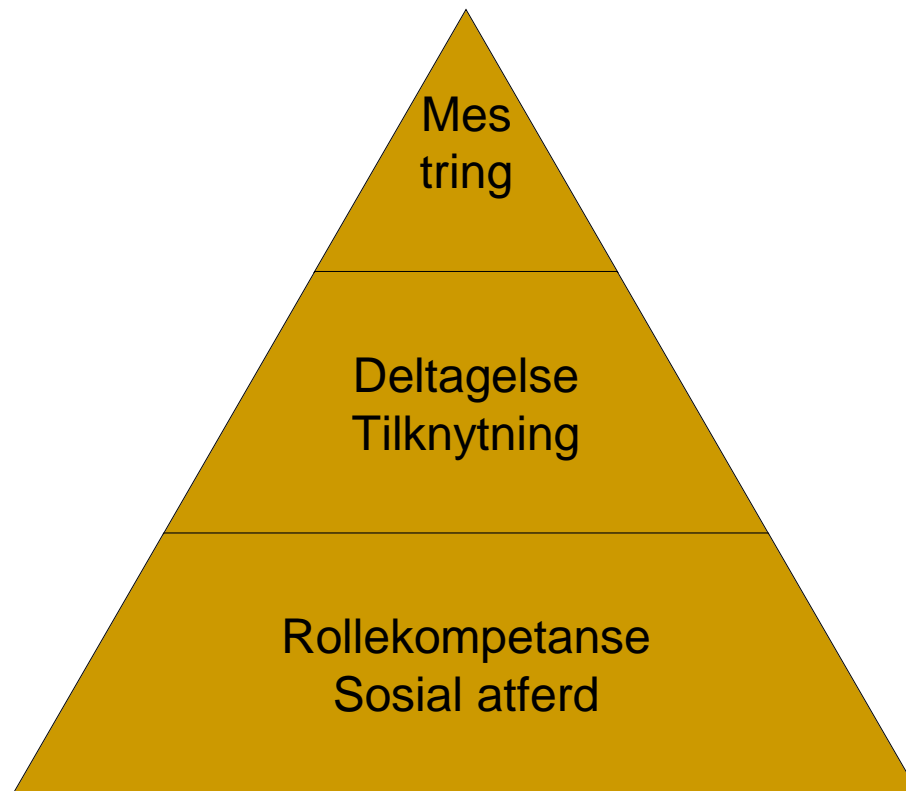
Maslow

- Selvaktualisering
- Respekt / selvverdi
- Sosiale behov/tilknytning/anerkjennelse
- Trygghet
 - Oversikt
 - Struktur
 - Autoritet
 - Forutsigbarhet
- Fysiologiske behov

Relasjon, et gjensidig forhold til et annet menneske (Bronfenbrenner)

- Maktperspektivet
- Gjensidighetsperspektivet
- Dannelser av følelser
- Modell
- Imitasjon
- Identifisering

PERSONNLIG MESTRING

TILKNYTNING

- Skapes gjennom imitasjon og turtagning
- Utgangspunktet for et sosialt liv er at barn knytter seg til oppdragerne.
- Det er dramatisk mye lettere å oppdra et barn som verdsetter foreldres anerkjennelse, enn et barn som har makten i samspillet
- Barn som har makten i samspillet og hvor foreldre henter anerkjennelse hos barnet, kan utvikle alvorlig asosiale trekk

TILKNYTNING 2

- **Utskytelsen**

Barnet øver ferdigheter hjemme

- **Romferden**

Barnet prøver seg ute i verden

- **Landingen**

Barnet blir tatt imot og eventuelt feiret

UTSKYTELSESFASE

- Målet: å gjøre ferden forutsigbar
- Gi barnet de ferdigheter som trengs
- Øve for å øke sjansen for å lykkes
- Gjøre avtaler om ”minstekrav”

FERDEN

- Gi barnet frihet og ansvar til å gjennomføre ferden
- Gi barnet frihet til egen opplevelse av den
- Sørg for å overvåke (bakkekontroll)

LANDINGEN

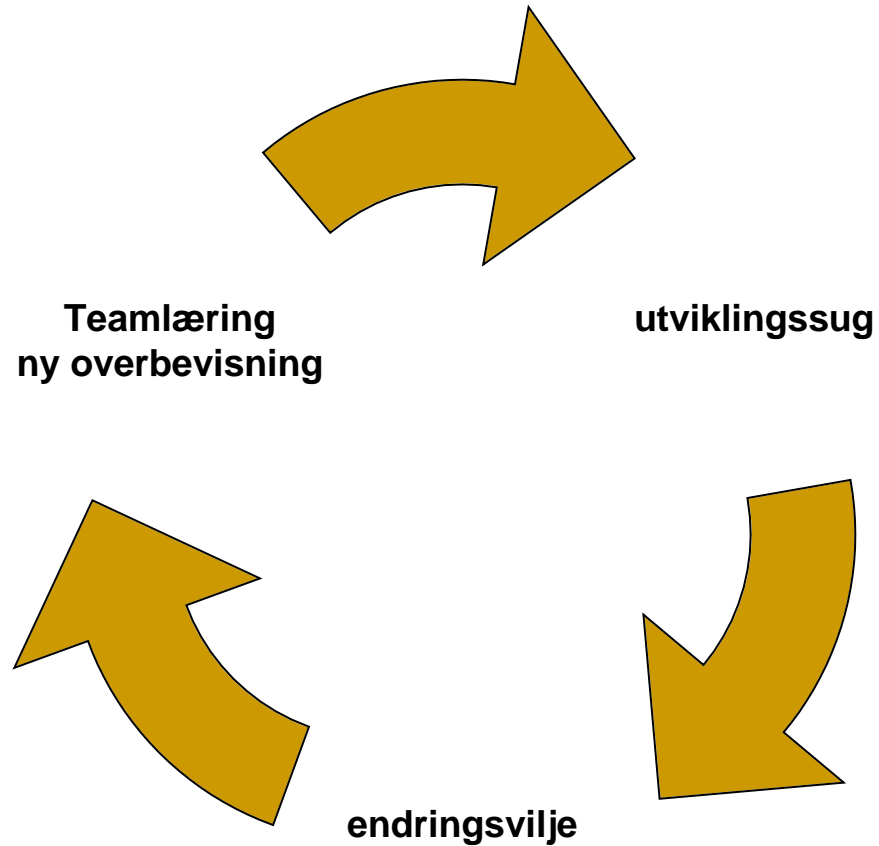
- Ta alltid godt imot barnet. (jeg er glad for å se deg)
Dette er lønnsomt hvis du vil ha besøk på gamlehjemmet.
- Lytt ut barnets egen opplevelse og respekter det.
- Vær kritisk til om det fikk god nok veiledning og instruksjon av deg
- Gi din vurdering uten å avsette barnets opplevelse.
- Hold de avtaler som er inngått
- Øv mer til neste utskytning.

Skolen som kunnskapsorganisasjon

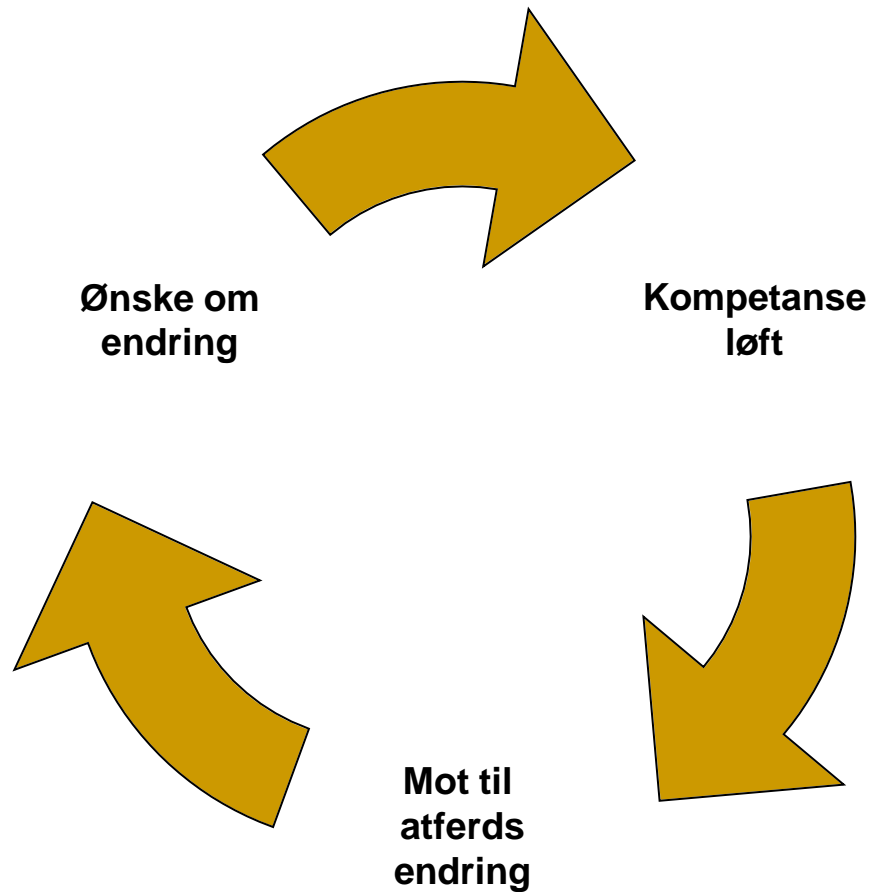
De fem dimensjonene i en lærende organisasjon

1. Visjon (konkret indre bilde hvor vi skal)
2. Mentale og konkret planer
3. Teamlæring og intern dialog
4. Minstestandarder
5. Konteksten

Endringsvilje

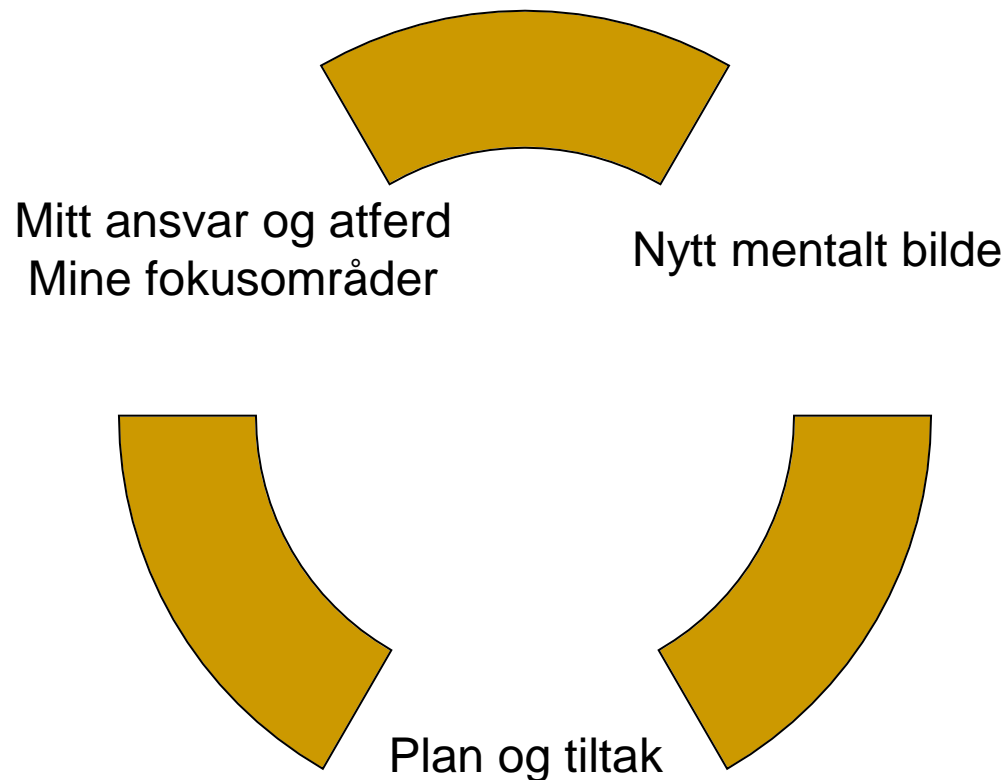
Endringsmot

Elementer i en lærende organisasjon

- Verdier
- Ledelse
- Normdannelser og holdninger
- Struktur
- Organisering
- Oppmerksomhet og lønnsomhet
- Konsekvenser

Mental forflytning – ny atferd

Team/gruppe - utvikling 1

Fase 1:

Testing/utprøving

- Høflighet
- Upersonlighet
- Vokter på hverandre
- Ikke opptatt av andres ideer.
- **Forskjeller underkjennes/avvises**

Fase 2: Urofasen

- Begynnende konflikter
- Konfrontasjoner
- Vanskeligheter
- Syndebukker!
- **Forskjeller er farlige og truende**

Team/gruppe - utvikling 2

Fase 3

Organiseringsfasen

- Utvikling av ferdigheter
- Rutiner
- Feedback
- Ting tas opp
- Forskjeller anerkjennes

■ Fase 4:

Modenhetsfasen

- Positiv ressursbruk
- Fleksibilitet
- Åpenhet
- Effektivitet
- Nærhet og støtte
- Forskjeller utnyttes konstruktivt

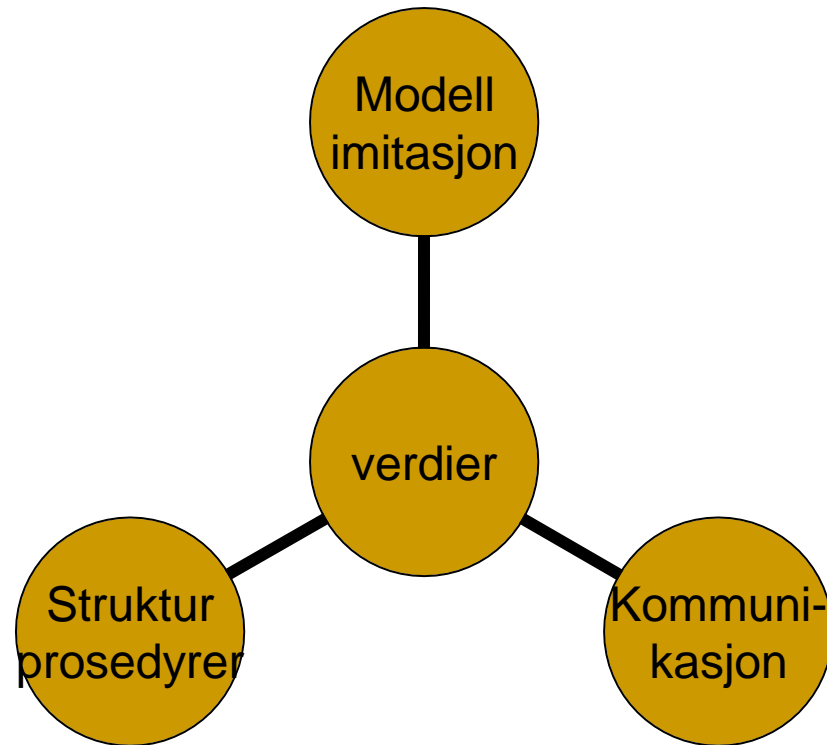
Georg Bernard Shaw:

”Det er det som er den virkelige gleden i livet, det å bli brukt i en hensikt som du erkjenner som mektig – å være en kraft i naturen og ikke bare en feberaktig og egoistisk liten klump av uro og plager som klager over at verden ikke vier seg til å gjøre deg lykkelig”.

Peter M. Senge:

”Mennesker med en høy grad av personlig mestring har flere grunnleggende egenskaper felles. De føler at det er en spesiell hensikt bak deres visjoner og mål. For en slik person er en visjon et kall snarere enn bare en god idé. De føler at de er ledd i en større, kreativ prosess som de kan påvirke, men ikke kontrollere på egen hånd.. Det er en kontinuerlig lærende tilstand. De kommer aldri frem. De er fullstendig klar over sin uvitenhet, inkompetanse og vekstområder, og samtidig en dyp følelse av selvtillit.”

Verdibasert organisasjon

VERDIER

- Verdiene er de grunnleggende store og rettningsvisende målene vi styrer etter.

NORMER

- Normer er de integrerte verdiene i mennesket som speiles i ord og gjerninger.

HOLDNINGER

- Holdninger er måten vi forholder oss i valgsituasjoner.

VERDIER, NORMER OG HOLDNINGER

- Verdier, normer og holdninger må brytes ned til atferdsbeskrivende termer.
- Det er den eneste måten vi kan registrere, analysere og evaluere dette på.
- Kollektive verdier til personlig atferd.

Etikk i daglig arbeid

■ Verdi

Uerstattelige goder som fellesskapet er avhengig av.

■ Destruksjon

Angrep på, undergravning av verdier

■ Norm

Adferdsregel som effektivt verner verdien og bekjemper destruksjonen

Eksempel, etikk i daglig arbeid

- Verdi

Være åpen og snakke til og med andre mennesker

- Norm

En klar indre overbevisning som synliggjør seg i ærlighet og åpenhet.

- Destruksjon

Redsel for motstand, og ønske om å være likt, som gir seg utslag i tvetydighet, halvsannheter og tåketale

Skolens kultur og verdier (Ogden 1990)

- Gode skoler har normer som bidrar til åpenhet, samarbeid og samhold
- Gode skoler har engasjerte og entusiastiske lærere med positive holdninger til elever og undervisning
- I gode skoler møter elevene lærere som har positive forventninger til deres læringsmuligheter og arbeidsinnsats
- I gode skoler er rektor pedagogisk leder og står sentralt i arbeidet med å skape felles verdier og en felles kultur
- I gode skoler har elevene foreldre og kamerater som formidler positive holdninger til skolen

Hva kjennetegner skoler med positiv elevatferd?

- Proaktive i forhold til forebyggende innsats, og kompetansestyrkende innsats på skole-, klasse- og elevnivå
- Sterk følelse av fellesskap hvor lærere er opptatt av hvordan elevene knytter seg til skolen og hvor de voksne engasjerer seg i elevene sine
- Et godt lærersamarbeid
- Skoler som stimulerer til elevens autonomi og selvstendighet som fremmer selvkontroll og involvering i sin egen læringsprosess

Hva er utfordrende atferd og atferdsvansker?

Begrepsfloraen

- Tilpasningsvansker
- Atferdsvansker
- Atferdsproblemer
- Problematferd
- Sosiale og emosjonelle vansker
- Disiplinvansker
- Psykiske og personlige vansker
- Psykososiale vansker
- Samhandlingsvansker
- Samspillsvansker

Asmervik, S., Ogden, T. & Rygvold, A.L. (1993): Innføring i Spesialpedagogikk. Oslo: Universitetsforlaget

Hva skiller det normale fra det spesielle?

- Omgivelsenes definisjon på normalitet og avvik (takhøyden)
- Alder
- Situasjon
- Hyppighet
- Intensitet
- At noen berøres negativt
- Manglende effekt ved ”vanlige” tiltak

Problematferd - type

Sørli, M.-A. & Nordahl (1998): Problematferd i skolen. NOVA.

- Undervisnings- og læringshemmende atferd:
 - drømme seg bort i timene
 - bli lett distraherert av andre ting
 - være urolig og bråkete i timene
 - forstyrre andre elever i timene
- Den vanligste problematferden, 30-60% av elevene rapporterer at de av og til, ofte eller svært ofte viser slik atferd

Problematferd - type

Sørli, M.-A. & Nordahl (1998): Problematferd i skolen. NOVA.

- Sosial isolasjon:
 - føle seg ensom på skolen
 - være deprimert på skolen
 - være alene i friminuttene
- 10-30 % av elevene rapporterer at de av og til, ofte eller svært ofte opplever dette
- Ikke særlige kjønnsforskjeller, flest elever i videregående sosialt isolerte

Problematferd - type

Sørli, M.-A. & Nordahl (1998): Problematferd i skolen. NOVA.

- Utagerende atferd:
 - bli fort sint på skolen
 - svare tilbake når lærer irriterer eller irettesetter eleven
 - krangle med andre elever
 - sloss med andre elever
- 12-30 % av elevene rapporterer slik atferd av og til, ofte eller svært ofte
- Hyppigst blant gutter, mest i 4.klasse

Problematferd - type

Sørli, M.-A. & Nordahl (1998): Problematferd i skolen. NOVA.

- Norm- og regelbrytende atferd:
 - med vilje ødelegge ting som tilhører skolen
 - true eller plage medelever
 - stjele ting som tilhører skolen eller medelever
 - ha med kniv eller slagvåpen på skolen
 - være påvirket av alkohol eller narkotika på skolen
- 1-2 % av elevene rapporterer slik atferd

Type atferdsproblemer lærer må håndtere daglig i første til tredje klasse (N=3661) (Ogden, 1998)

Milde problemer

1. Snakker utenom tur 62,9 %
2. Forstyrrer eller hindrer medelever 32,9 %
3. Lager unødig bråk ved pulten 26,5 %
4. Forlater pulten uten lov 26,3 %
5. Bevisst arbeidsvegring 18,0 %
6. Verbale angrep på andre elever 12,7 %

Type atferdsproblemer lærer må håndtere daglig i første til tredje klasse (N=3661) (Ogden, 1998)

Alvorlige problemer

1. Fysiske angrep på andre elever 8,0 %
2. Banner til lærer 1,4 %
3. Skulker timer 0,3 %
4. Nasking og tyveri 0,1 %
5. Hærverk 0,0 %
6. Fysiske angrep på lærer 0,0 %

Antisosial atferd

(Barnevernets utviklingssenter)

- Brudd på aksepterte sosiale normer
- Fiendtlighet til andre
- Aggresjon
- Vilje til å bryte regler
- Motstand mot voksnes autoritet
- *Antisosial atferd inkluderer i tillegg til verbal og fysisk aggresjon, også bl.a. lyving og stjeling.*

Alvorlige atferdsproblemer

(Barnevernets utviklingscenter)

”Et barn eller ungdom har alvorlige atferdsproblemer når han/hun over tid viser et antisosialt atferdsmønster som medfører betydelig skade, plage og/eller krenkelse av mennesker og/eller dyr, og når hans/hennes fungerings- og mestringsnivå i hjem og på skole samtidig ligger betydelig under det normale gjennomsnittet for barn/unge på samme alder.”

(etter Sørli, 2000)

Kjennetegn ved alvorlige atferdsforstyrrelser

(Barnevernets utviklingscenter)

- Høyt aggresjonsnivå
- Manglende aggresjonskontroll
- Opposisjonell atferd
- Bryter sosiale normer og regler
- Vedvarende mønster av atferdsavvik, varighet utover 6 mnd
- Hos jenter viser problemene seg ofte i en mer skjult og indirekte form
- Blandingstilstander

Blandingstilstander med andre lidelser

(Barnevernets utviklingscenter)

- • ADHD
- • Lærevansker
- • Depresjon
- • Angstforstyrrelser
- • Post-traumatisk stressreaksjoner
- • Alkohol- og stoffmisbruk (eldre barn og unge)
- • Suicidalitet

Tilleggsproblemer

(Barnevernets utviklingscenter)

- Skoleproblemer:

svake skolerresultater, spesifikke lærevansker,

avkorting av skolegangen, generell mistilpasning

- Svake relasjoner til andre:

svake sosiale ferdigheter både i forhold til barn og voksne, avvisning fra kamerater

Tilleggsproblemer (forts)

(Barnevernets utviklingscenter)

Kognitive problemer:

- svake problemløsningsferdigheter, attribusjon av fiendtlig hensikt til andre, bitterhet og mistenksomhet

Forekomst av atferdsforstyrrelser

(Barnevernets utviklingscenter)

I befolkningen (usikre estimer)

- 10 -12 % moderate atferdsproblemer
- 1 - 3 % atferdsforstyrrelser
- 4 -10 % med høy risiko
- I kliniske utvalg
- Ca en tredjedel av henvisningene til psykisk helsevern for barn og unge omhandler aggresjon, antisosial atferd og atferdsvansker

Forekomst (forts.)

(Barnevernets utviklingscenter)

- Kjønn

3 ganger så mange gutter som jenter, men mønsteret er i ferd med å endre seg

- Geografisk fordeling

Hyppigst i urbane strøk

Tidlig debutalder

(Barnevernets utviklingscenter)

Før 10 år

- liten gruppe, hovedsakelig gutter
- betydelig innslag av andre lidelser og problemer
- langvarig karriere/dårlige prognose

Sen debutalder etter 10 år

(Barnevernets utviklingscenter)

Etter 10 år

- større gruppe
- jevnere kjønnsfordeling
- kortere karriere/bedre prognose

Kontinuitet og diskontinuitet

(Barnevernets utviklingscenter)

Betydelig kontinuitet i utviklingen

Særlig hos gutter med tidlige problemer

Utviklingen lar seg bare delvis forutsi

Noen går ikke videre til neste "stadium"

Noen "melder seg inn"

Utvikling av antisosial atferd:

(Barnevernets utviklingscenter)

Stadium 1) Grunntrening

- Samhandlingsmønstre preget av gjensidig tvang og press
- Overlærte og automatiserte handlinger

Stadium 2)

- Reaksjon fra de sosiale omgivelsene
- Reprogrammerer miljøet
- Skolevansker og avvisning av prososiale jevnaldrende

Forts.

■ Stadium 3)

- ❑ Avvikende venner og finpussing av
- ❑ antisosiale ferdigheter
- ❑ Søker likesinnede
- ❑ Avvikstrening

■ Stadium 4)

- ❑ Karriere som antisosial voksen
- ❑ Permanent marginalisering: familie, arbeid og samfunn

Årsak og risikofaktorer hos barnet

(Barnevernets utviklingscenter)

- Temperament
- Biologiske og nevrologiske faktorer
- Kognitiv funksjon
- Manglende sosial kompetanse
- Avvisning fra jevnaldrende
- Svake skoleprestasjoner
- Medlem i avvikende kameratgruppe
- Depresjon og lav selvfølelse
- Manglende foreldreinvolvering
- Mangelfull eller ineffektiv bruk av grensesetting

Årsaker og risikofaktorer (forts.)

- Mangelfullt foreldretilsyn
- Konflikter mellom foreldre
- Foreldrenes asosiale tendenser
- Lav sosioøkonomisk status
- Generelle helseproblemer

Årsak og risikofaktorer foreldre

(Barnevernets utviklingscenter)

- Vanskelige livsbetingelser f.eks.
 - dårlig boligstandard
 - svak økonomi
 - Overbefolkning
 - Familiestørrelse
 - belastet nærmiljø
 - endringer i familiestruktur
 - foreldres opplevelse av stress
 - foreldres psykopatologi

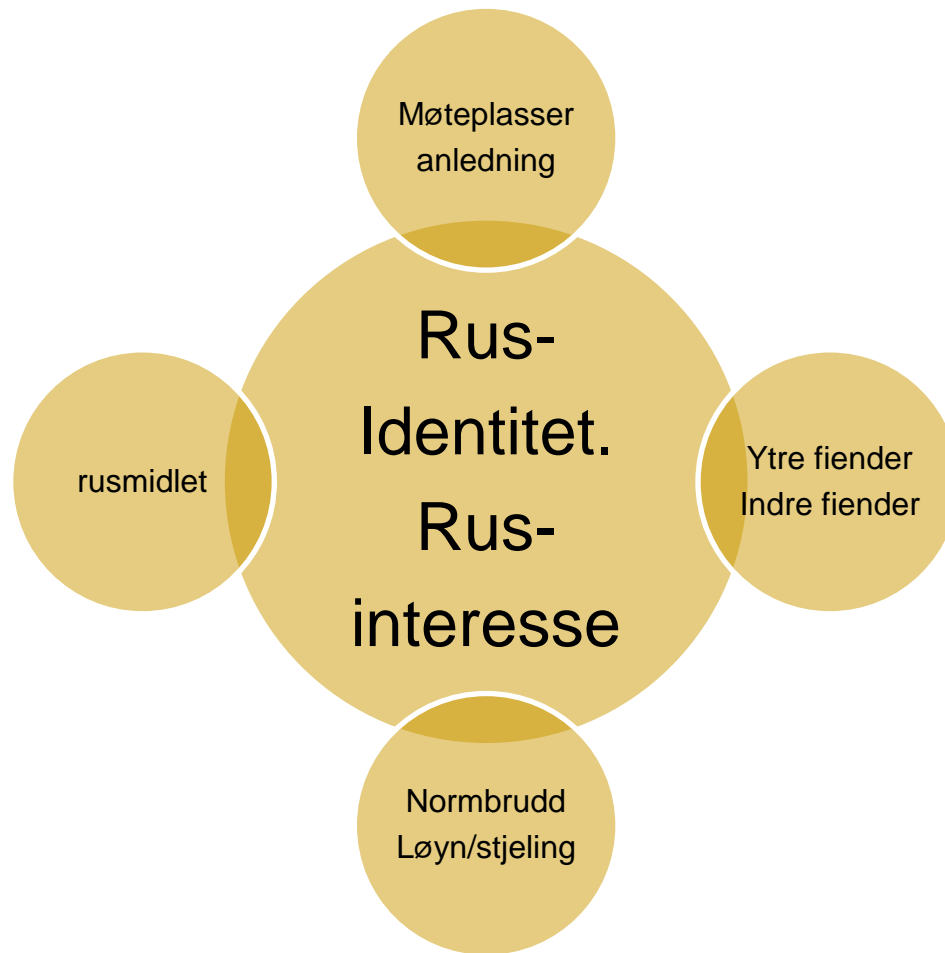
Jenter

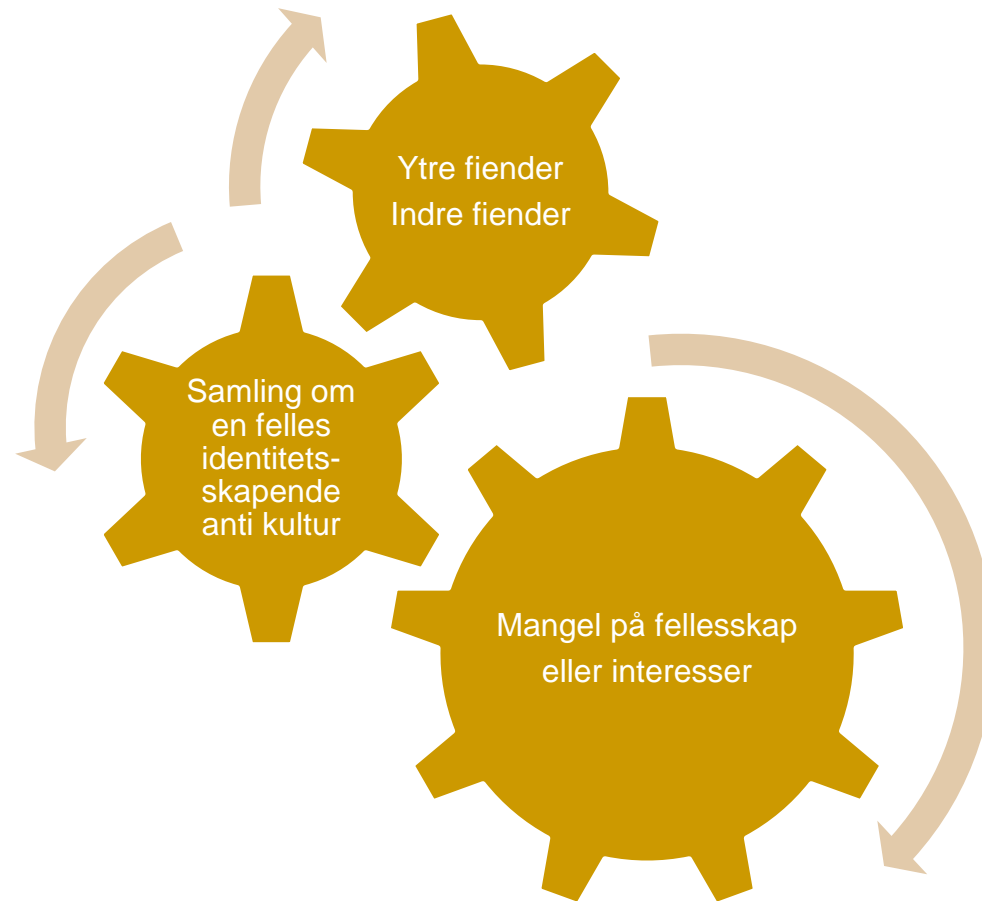
Gutter

Normbrytende gruppe

Antisosial utvikling

Vennskap gutter

arena

- organisert
- uorganisert

aktiviteter

- fotball
- Turer
- PC

interesser

- spill
- Hobbyer
- Konkurranser/spenning

Vennskap jenter

Arena

- Organisert
- Uorganisert

Aktiviteter

- Være sammen
- Sosiale
- jenteaktiviteter

Interesser

- Snakke
- "Jenteting"
- Konkurranser/spenning

Sosial og emosjonell kompetanse i skolen

Sosiale ferdighetsdimensjoner (Ogden 2002)

- Empati
- Samarbeid
- Selvhevdelse
- Selvkontroll
- Ansvarlighet

Emosjonell kompetanse

- Handler om å kjenne igjen og kontrollere egne følelser

Sosial kompetanse og atferdsproblemer

- Det er fra flere hold påvist klare sammenhenger mellom høy forekomst av problematferd og lav sosial kompetanse.
(Gresham & Elliot 1990, Schneider 1993, Ogden 1995, Sørliie og Nordahl 1998)
- Manglende sosial kompetanse fremstår som en individuell risikofaktor.

(Nordahl, Sørliie, Manger & Tveit 2005)

Sosial kompetanse og atferdsproblemer

- En rekke kontrollerte evalueringsstudier viser at systematiske opplegg for å fremme barns sosiale ferdigheter har signifikant positive effekter i forhold til omfang av problematferd. (Webster Stratton 1991, Durlak & Wells 1994, Kazdin 1997)
- Det er også påvist sammenheng mellom sosial kompetanse og skolefaglige prestasjoner. (Gresham & Elliot 1990, Ogden 1995)

To kjernepunkter knyttet til atferdsproblemer og sosial kompetanse

- Atferd, både problematferd og prososial atferd, er for en stor del lært eller kan læres
- Mangelfulle prososiale ferdigheter og/eller motivasjon for å handle prososialt, er en individuell risikofaktor som også kan bidra til å opprettholde problematferd

(Nordahl, Sørli, Manger & Tveit 2005)

Hvilken elevrolle etterspør skolen?

- Den autoritetstilpassede elev som reproduserer både den atferd og kunnskap som lærerne forventer
 - Viser god utholdenhet
 - Er tilpasningsorientert
 - Samarbeidsvillig
 - Pålitelig
 - Gjør i stor grad som de blir bedt om uten å trenge oppmuntring og støtte
- Disse elevene synes i større grad å få gjennomgående gode karakterer i skolen og blir vurdert av lærerne som sosialt kompetente.

(Sørli og Nordahl 1998)

Samarbeidsferdigheter i skolen

- Følger med når lærer snakker til klassen
- Lytter til andre elever
- Følger lærerens anvisninger
- Gjør skolearbeidet slik det forventes
- Skifter lett fra en aktivitet til en annen uten protester

Selvkontroll i skolen

- Lar seg ikke avlede av bråk, uro
- Gjør riktige valg selv om det ikke er tilsyn fra lærer
- Venter på tur
- Har følelsemessig kontroll
 - Når de utsettes for fristelser
 - Når de blir frustrert
 - Når de opplever nederlag
- Handler om å regulerer forholdet mellom følelser og atferd

Elevrolleferdigheter og problematferd

(Sørli og Nordahl 1998)

- Utagerende og alvorlige former for problematferd i skolen er særlig knyttet til manglende selvkontrollferdigheter.
- Mangelfulle ferdigheter (og/eller manglende vilje) til å fleksibelt tilpasse sin atferd til de gjeldende atferdsnormer og regler i skolen fremstår som det største problemet knyttet til sosial kompetanse.
- Manglende evne til å tilpasse ferdighetene i forhold til kontekst.

Å lære seg problemløsning

- Mye av den utfordrende atferden i skolen dreier se om elever som reagerer uhensiktsmessig når de støter på problemer.
- Reaksjonene har en tendens til å skape nye problemer, fremfor å løse den vanskelige situasjonen.
- Reaksjonene kommer ofte fordi de ikke har lært bedre måter å løse et problem på, eller fordi slike negative reaksjoner gir en ønsket effekt.

Forebyggende arbeid i skolen

- Kompetansestyrkende tiltak
 - Bruk av ferdig utviklede programmer
 - Skolebaserte tiltak
 - Pedagogiske tiltak for styrkning og utvikling av elevrolleferdigheter
 - Klassebaserte opplegg
 - Mindre grupper
 - Individuelt tilpassede tiltak

Kompetansestyrkende tiltak

- God effekt forutsetter
 - At tiltaket er teoretisk og empirisk velfundert
 - Har en viss varighet og intensitet (ca. ett år)
 - Er godt planlagt
 - Er systematisk
 - Blir gjennomført i forhold til planen

Kompetansestyrkende tiltak

- En kombinasjon av ferdighetstrening kombinert med atferdsregulerende tiltak har vist seg å gi best effekt.
- Kombinasjonen av et klassebasert og ikke-stigmatiserende individuell tilnærming har vist seg å være den beste organiseringsformen.

Barns utviklingsoppgaver

- Å komme overens med jevnaldrende; vennskap, sosial akseptering og kontakt.
- Mestre skolegang og prestere faglig.
- Mestre voksenkontakt og autoritet, hjemme og på skole.
- Overholde normer og regler i familie, skole og samfunn.

(Masen et al., 1995)

Forskningsbaserte virkemidler

Rapport om forebyggende innsatser i skolen

(Nordahl, T. m.fl: Forebyggende innsatser i skolen, Utdanningsdirektoratet 2006)

- Innsatser med dokumenterte resultater
- Innsatser med sannsynlighet for resultater

Innsatser med dokumenterte resultater

(Nordahl, T. m.fl: Forebyggende innsatser i skolen, Utdanningsdirektoratet 2006)

- Aggression replacement training (ART)
- Connect – Respekt
- De utrolige årene – Webster Stratton
- Du og jeg og vi to
- LP-modellen (Læringsmiljø og Pedagogisk analyse)
- PALS – Positiv atferd, støttende læringsmiljø og samhandling i skolen
- Unge & Rus
- VÆRRøykFRI
- ZERO
- Zippys venner

Innsatser med sannsynlighet for resultater

(Nordahl, T. m.fl: Forebyggende innsatser i skolen, Utdanningsdirektoratet 2006)

- Det er mitt valg
- Skolemegling
- Fristil
- Steg for steg
- Kjærlighet og grenser
- To do or not to do
- KREPS (Kreativ problemløsning i skolen)

Hva kjennetegner lovende program?

(Terje Ogden; National Institute of Health, State-of-the-science conference statement, 2004)

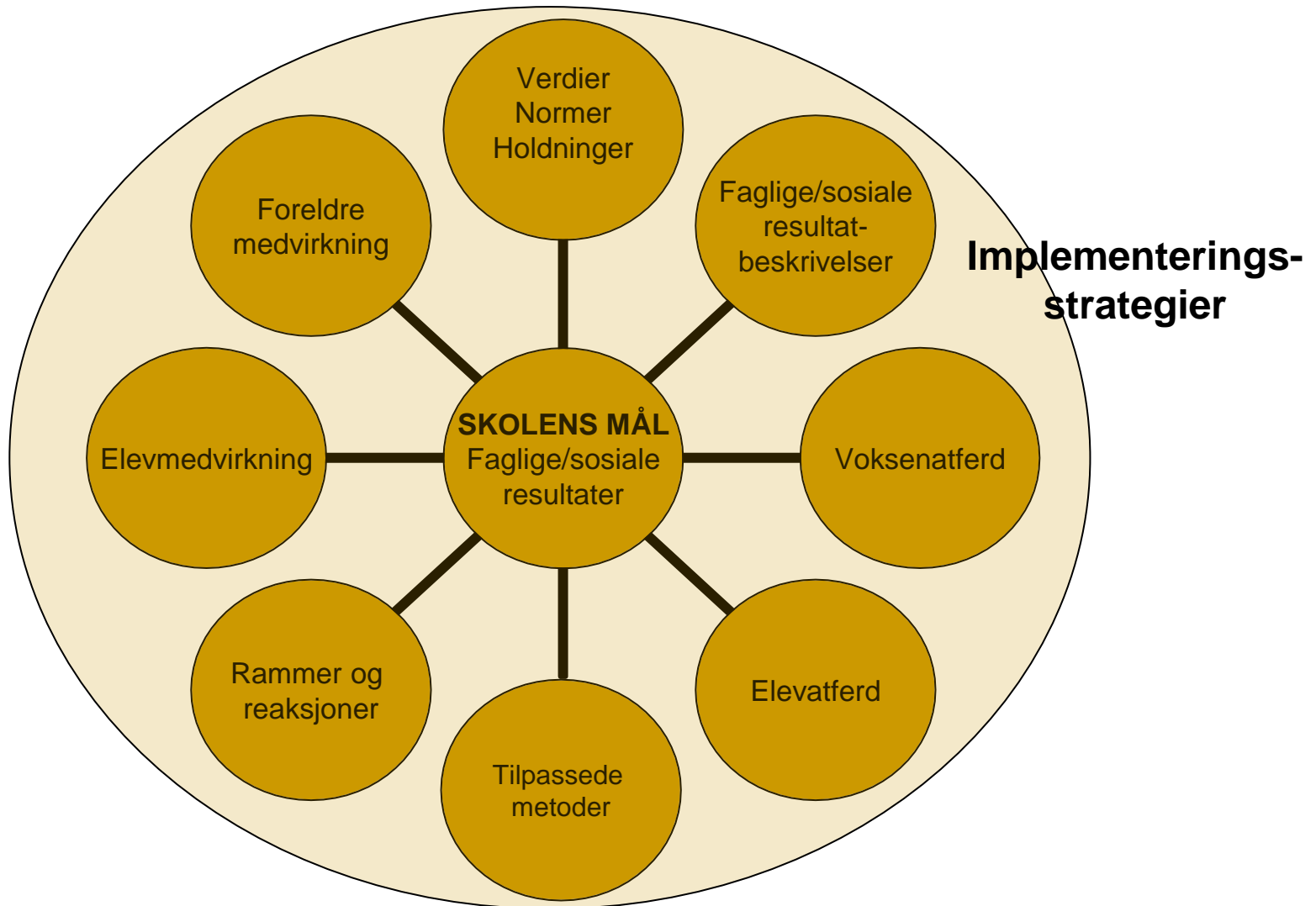
- De har et solid teoretisk grunnlag eller rasjonale
- De fokuserer på sentrale risikofaktorer for utvikling av atferdsproblemer
- Langsiktige intervensjoner
- Intensivt arbeid med målgruppen
- De har en kognitiv/atferdsorientert strategi
- De er multimodale (varierte innsats) og multikontekstuelle (miljøomfattende)
- De fokuserer på økt sosial kompetanse og andre ferdighetsutviklende strategier for målgruppen og deres familier
- De er tilpasset utviklingstrinnet
- De blir ikke iverksatt (implementert) i tvangspregede institusjonsmiljøer
- De implementeres med høy grad av integritet eller programlojalitet.

Program som ikke virker

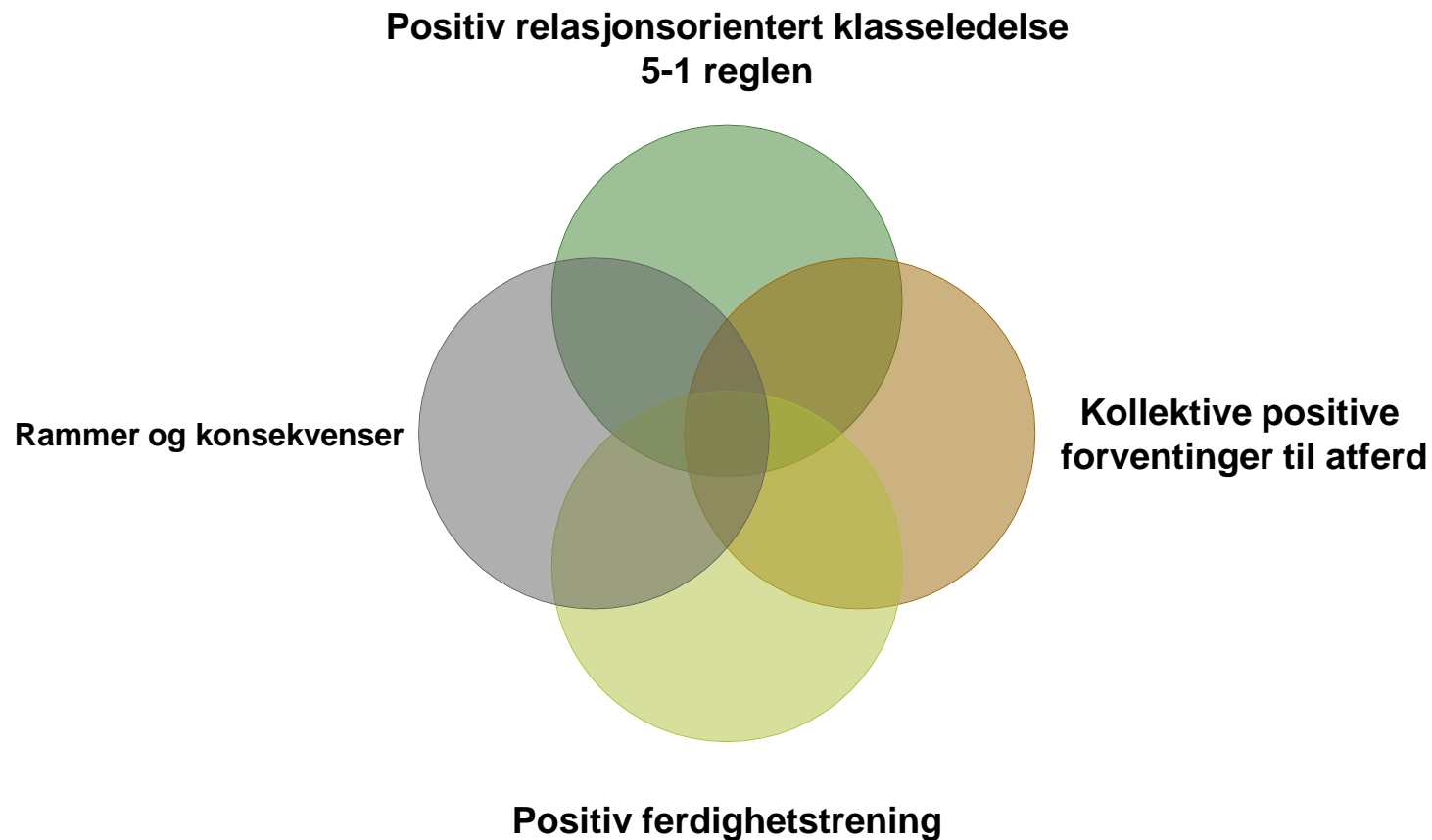
(Terje Ogden; National Institute of Health, State-of-the-science conference statement, 2004)

- Program som samler høyrisikoungdom på måter som fremmer negativ smitte
- Det er uklart hvordan programmene skal iverksettes/gjennomføres
- Utøverne får ikke tilstrekkelig veiledning og blir ikke holdt ansvarlig for resultatene
- Program som begrenser seg til 'skremseltaktikk' eller strategier for 'røff behandling'
- Program som hovedsaklig innebærer at voksne belærer barn/unge

Systemelementer

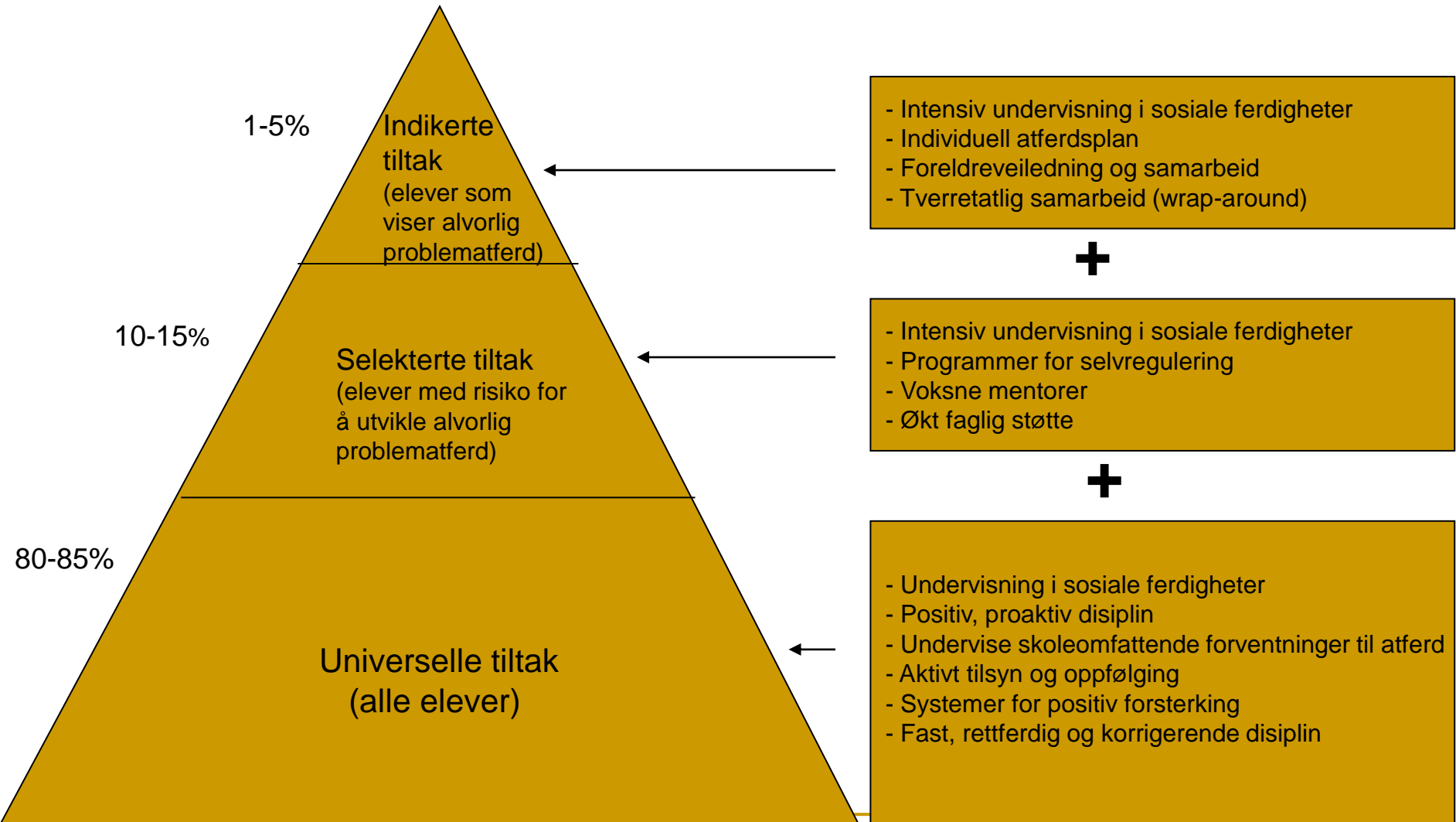
Kjerneelementer i gode læringsmiljøer (Læringsrommet)

Systemisk jobbing med utfordrende atferd i skolen

Tredelt modell for skoleomfattende disiplinstrategier

(Sprague, oversatt av LD)

Universelle tiltak som bidrar til et positivt læringsmiljø for alle elever

Skoleomfattende universelle tiltak i PALS

- Skoleomfattende regler og forventninger til positiv atferd.
- Innlæring av regler, forventet atferd og sosiale ferdigheter.
- Effektive og gode beskjeder
- Oppmuntring, ros og belønning
- Positiv involvering
- Håndtering av problematferd
- Tilsyn
- Problemløsning
- Klasse- og undervisningsledelse
- Positivt skole-hjem samarbeid

Kollektive forventninger og regler

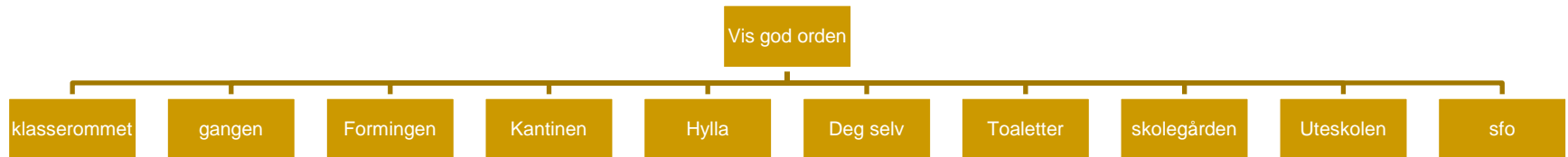
- Kollektive forventninger øker forutsigbarheten for barna
- Når voksne er freelansere i oppdragerjobben blir strukturen utydelig for barna
- Noen få tydelige regler
- Mange spesifikke forventninger
 - Barn fikser mer enn vi tror, det er vi som blir forvirra
 - Det blir flere muligheter til å lykkes
 - Det er lettere å få medvirkning fra barna

Eksempel på skoleomfattende regler

(Heggedal)

- **Nei til vold** (konsekvenser)
- **Nei til plaging av andre** (konsekvenser)
- Vær presis
- Vis god arbeidsro
- Vis god orden
- Vis god arbeidsinnsats
- Vis godt samarbeid med voksne
- Vis godt samarbeid med medelever

Eksempel: ”Vis god orden”

Eksempel: ”Deg selv”

- Spis frokost
- Ha med matpakke
- Skrivesaker i orden
- Riktige bøker med i sekken
- Innesko på skolen
- Rydd pulten i slutten av et fag
- Rydd alle dine saker på slutten av dagen
- Legg i sekken det du trenger for hjemmearbeid

Elevstandard – 7 trinn

Vis god orden:

- Kom presis om morgenen og etter friminutt
- Plasser yttertøy, caps /lue og sko i garderoben
- Hold orden på skolesakene dine
- Pass godt på dine egne og skolens eiendeler

Elevstandard – 7 trinn

Vis god arbeidsro:

- Rekk opp hånden og vent på tur før du snakker
- Bruk lav stemme inne
- Sitt rolig ved arbeidsplassen din
- La andre arbeide i fred
- Spis og drikk når det er spisepause

Elevstandard – 7 trinn

Vis god arbeidsinnsats:

- Gjør arbeidsoppgavene dine så godt du kan på skolen
- Gjør leksene dine så godt du kan hjemme
- Legg igjen leker og andre ting som forstyrrer deg hjemme

Elevstandard – 7 trinn

Vis godt samarbeid med voksne:

- Snakk hyggelig til voksne
- Gjør det de voksne gir deg beskjed om
- Si fra til en voksen hvis du ser at noen trenger hjelp
- Bruk datamaskinene slik de voksne ber deg om

Elevstandard – 7 trinn

Vis godt samarbeid med andre barn:

- Snakk hyggelig til andre barn
- Snakk pent om andre barn
- Hold hender og føtter for deg selv
- Snakk hyggelig når du er uenig med andre barn, be om hjelp fra voksne hvis du trenger det
- La alle være med i lek eller gruppearbeider
- Respekter hverandre uansett kjønn, hudfarge og lignende

Stillingsannonse

- SFO / skole søker barneguide i 90% stilling. Kan kombineres med 10% stilling som grensevakt.

Snike i køen ved lekeapparatene

Nekte å gjøre som voksne sier

Ta tur på lekeapparatene

Følge beskjeder fra voksne

Si ja når noen spør om å være med

Si unnskyld med hjertet

Gå i garderoben

Løpe og herje i garderoben

Si unnskyld uten å mene det

Stenge
noen ute
fra leken

Proaktiv ledelse; voksne som er i forkant:

- Er på plass i tide, tar imot barna
- Er godt forberedt (aktiviteter, rutiner, regler og reaksjoner, overganger mellom aktiviteter)
- Har en tydelig og forutsigbar start
- Skaper oversikt for barna
- Gir tydelige beskjeder
- Forespeiler og bruker påminnelser
- Har riktig oppmerksomhet, og er rause med konkret ros
- Håndterer problematferd effektivt

Gi tydelige beskjeder

- Sikre oppmerksomhet (PEP)
- Gi "gjøre"-beskjeder (dødmannsregelen)
- "Det første først, det siste sist"
- Begrense antallet beskjeder i beskjeden
- Tid til fordøyelse
- Sjekke forståelse
- Gi tid til å utføre
- Stopp og gjør igjen hvis flere enn 3-4 gjør feil

Hvordan ros og oppmuntring gjøres mer effektiv

- Vær spesifikk
- Vis entusiasme
- Gi ros og oppmuntring til elevens forsøk og fremgang
- Bygg opp under barnets evne til å rose seg selv
- Unngå å kombinere ros og irettesettelser
- Gi ros og oppmuntring til sosial og faglig fremgang
- Gi ros til barn med atferdsproblemer oftere enn andre
- Ros sidemannen (proksimal ros, naboros på norsk)

Positiv forsterking og belønning

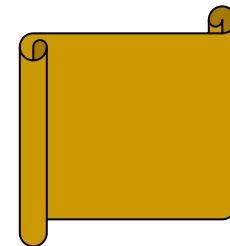
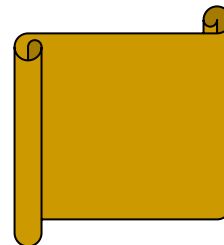
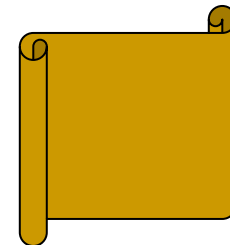
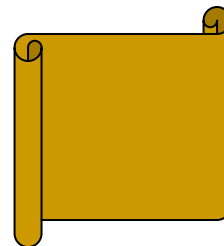
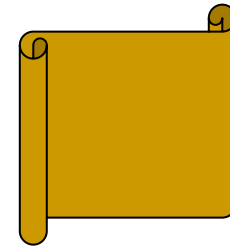
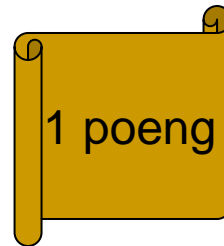
- Brukes individuelt eller kollektivt
- Ros og oppmuntring
- Lyset
- Loddene
- Øvekortet
- Andre token-systemer

Øvekort for: _____

- Jeg øver på:

Være på
plassen min
og jobbe med
oppgaven
i x minutter

- Jeg har klart det!

Belønningsmenyen

- Legge puslespill i 10 minutter 1 poeng
- Spille PC-spill i 10 minutter 2 poeng
- Pause ute med klassekamerat 6 poeng
- Osv.

Konsekvenser

- Avtalte med barn (og ev foreldre)
- Milde
- Naturlige eller logiske
- Nært knyttet i tid til atferden
- Brukes når voksne har kontroll på egne følelser
- Tap av goder / privilegier

Håndtering av uønsket atferd: Konsekvenstrappen

- Ignorering?
- Redirigering (PEP-prinsippet)
- Tid til å velge og følge beskjeden
- Advarsel
- Tid til å velge og følge beskjeden
- Avtalt, logisk konsekvens **eller** positiv bekreftelse hvis eleven følger beskjeden

Hvordan planlegge og gjennomføre selekterte og indikerte tiltak

Ineffektive tiltak

- Ekskludering og straff er den mest vanlige, men likevel mest ineffektive reaksjon på alvorlig problematferd i skolen
(Patterson, Reid & Dishon, 1992; Walker m.fl, 1996; Gottfredson & Skroban, 1996)
- Ekskludering og straffereaksjoner *uten* støttetiltak for å utvikle positiv elevatferd gir økt:
 - aggresjon
 - hærverk
 - trusler
 - skoletretthet
 - skulk, forsentkomming

Ineffektive tiltak

- Opprettholdelse og økende problematferd ved bruk av f. eks:
 - Uklare forventninger, regler og rutiner
 - Begrenset voksen oppfølging/ tilsyn
 - Inkonsekvent bruk av utvisning fra klassen ("inn/ut")
 - Lite/ingen positiv respons på forventet god, positiv atferd
 - Manglende hensyn til individuelle forskjeller
 - Manglende støtte i personalet

Virksomme tiltak har:

- fokus på elevens helhetlige situasjon og skolen som system
- fokus på felles forståelse av forventet atferd/ regler og håndtering av disse
- fokus på positiv forsterkning og positiv involvering
- tydelige, forutsigbare, milde og umiddelbare konsekvenser for negativ atferd
- negative konsekvenser for å hindre destruktiv atferd fra å forstyrre skolens miljø (negative konsekvenser alene forandrer ikke negative atferdsmønstre)

Å lage avtaler

- Inviter til å gjøre avtale, framfor å insistere på å lage avtale
- Sett tonen positivt i en samtale
- La eleven delta i å velge målatferd
- Vær spesifikk i målbeskrivelsen: Hva skal eleven klare, hvordan kan vi se at eleven har klart det, hvor lenge/mange ganger må eleven klare det, er det tillatt med glipper, ev hvor mange/ofte
- Planlegg evaluering og ev feiring / synliggjøring

Strukturen på en avtale

- Avtale mellom _____ og _____
- Mål for eleven (vær konkret og presis)
- Mål for læreren (vær konkret og presis)
- Andre som skal inviteres til å bidra
- Fordeler for eleven ved å nå målet
- Fordeler for elevens foreldre/foresatte ved at eleven når målet
- Fordeler for elevens venner ved at eleven når målet
- Ev plan for å håndtere glipper/bommerter/tabber
- Tid og sted for evaluering
- Plan for feiring, synliggjøring når avtalen er innfridd

Selekterte tiltak

- Universelle tiltak fortsetter
- Intensiv undervisning i sosiale ferdigheter
- Programmer for selvregulering
- Voksne mentorer
- Økt faglig støtte

Indikerte tiltak

- Universelle tiltak fortsetter
- Intensiv undervisning i sosiale ferdigheter
- Individuell atferdsplan
- Foreldreveiledning og samarbeid
- Tverretatlig samarbeid (wrap-around)

Hvordan jobbe videre med temaet

■ Litteratur:

- Webster Stratton: Hvordan fremme sosial og emosjonell kompetanse hos barn, Gyldendal.
- Arnesen, Ogden, Sørliie: Positiv atferd og støttende læringsmiljø i skolen, Universitetsforlaget.
- Ogden: Klasse- og undervisningsledelse, hefte i småskriftserien til Bedre skole.
- Andresen, Bergkastet: Læreren - lagleder og veiviser, hefte fra Pedlex.
- Nordahl, Sørliie, Manger, Tveit: Atferdsproblemer blant barn og unge, Fagbokforlaget.

■ Opplæringsprogram for skolens personale:

- Systematisk tilsyn og veiledning; dvd, veiledningshefte for ledelse og annet materiale, bestilles på www.atferd.uio.no